

Psikanaliz Defterleri 3
Çocuk ve Ergen Çalışmaları

Öğrenme ve Bilinçdışı

Yapı Kredi Yayınları - 5503
Cogito - 247

Psikanaliz Defterleri 3 • Çocuk ve Ergen Çalışmaları
Öğrenme ve Bilinçdışı
Hazırlayan: Alper Şahin
Yayın kurulu: Tijen Demirörs, Sezai Halifeoğlu,
Talat Parman, Şeyda Postacı, Alper Şahin, Neslihan Zabcı

Kitap editörü: Dürrin Tunç
Düzeltili: Korkut Tankuter

Tasarım: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Arzu Yaraş

Baskı: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü / İstanbul
Telefon: (0 212) 671 61 51 • Faks: (0 212) 671 61 50
Sertifika No: 28640

1. baskı: İstanbul, Kasım 2019
ISBN 978-975-08-4618-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
psikanalizdefterleri@ykykultur.com.tr
[facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik](https://www.facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Psikanaliz Defterleri 3
Çocuk ve Ergen Çalışmaları

Öğrenme ve Bilinçdışı

YAPI KREDİ YAYINLARI

İçindekiler

- 7 • Gerekçe Yayın Kurulu
- 9 • Önsöz Alper Şahin
- 13 • Jacotot, Freud, Lacan - Psikanalitik Süreç Bir Öğrenme midir?
Talat Parman
- 27 • Psikanalitik Durum Anlatıları: Bayan K. ile Richard'ın Dostluğu
Deborah Britzman
- 45 • İşlevsel Bozukluğun (Dil, Psikomotor Gelişim veya Görsel Algıda
Bozulma) Çocuğun Ruhsal Süreçleri Üzerindeki Etkileri ve
Tedavi Süreci Laurent Danon-Boileau
- 61 • Öğrenme Bozukluklarında Bütünleştirici Bir Psikopatolojik ve
Nöropsikolojik Yaklaşımı Savunmak Jean-Yves Chagnon
- 69 • Okul-Aile-Çocuk İlişkisinde Yıkıcılık ve Bir Örnek Olarak
Tembellik Filiz Torun
- 81 • Merak ve Öğrenme Yavuz Erten
- 93 • İlişkiyle Büyüme: Bilinçdışı/Duygulanımsal İletişimin Öğrenme
Sürecindeki Rolü Tuba Tokgöz
- 113 • Öğrenme Güçlüklerinin Ardındaki Ruhsal/Duygulanımsal
Etkenler Neslihan Zabcı
- 127 • Öğrenme Üzerine Psikanalitik Bir Açılım Alper Şahin
- 141 • Eğitim Söyleminde 'Bölünmemiş Dikkat' Rejimi Aziz Güzel
- 157 • Eğitim ve Öğrenme Süreçlerine Psikanalitik Bir Bakış
Bernard Golse
- 169 • Katkıda Bulunanlar

Gerekçe

Değerli okurlar,

Yirmi beş yıl önce başladığımız Türkiye’de psikanalizi ve psikanalitik uygulamayı kurumlaştırma çabamızda başarıya ulaştık. Hem ulusal hem de uluslararası düzlemlerde tanındık ve hayli önemli bir yer edindik. Çeyrek yüzyıl bireysel yaşamlar için uzun görünebilir. Ama insanı anlamakta devrim yaratmış bir kuramın uygulamasının Türkiye gibi büyük bir ülkede hızla yaygınlaşmasının başarılı olması açısından da göreceli olarak kısa bir süredir. Bu süre zarfında psikanaliz dernekleri kurduk, onların ulusal ve uluslararası düzeylerde tanınmasını sağladık. Aynı zamanda psikanalizi tanıtmayı ve geliştirmeyi hedefleyen çok sayıda etkinlik düzenledik ve onlarca yayın yaptık. Yirmi beş yıl önce ülkemizdeki psikanalist sayısı bir elin parmaklarını geçmezken, bugün Uluslararası Psikanaliz Birliği’ne bağlı olan İstanbul Psikanaliz Derneği ve Psike-İstanbul dernekleri bünyesinde yüzden çok üye ve aday psikanalist, alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

Bugün bir önemli adım daha atıyor ve şimdiye kadar nispeten eksik bıraktığımız çocuk ve ergen psikanalizi alanında yayın ve etkinliklerden oluşacak bir çalışmayı başlatıyoruz. Elinizde tuttuğunuz ve düzenli olarak yayımlanacak olan *Psikanaliz Defterleri Çocuk ve Ergen Çalışmaları* bu çabanın ilk ürünü olarak, psikanalizin ayrılmaz bir parçası olan çocuk ve ergen psikanalizi alanında özgün yazılara ve çevirilere yer verecek. *Psikanaliz Defterleri*’ne yine aynı alanda özgün ve çeviri yapıtların yayımlanacağı ve Cogito Dizisi’nde yer alacak bir kitap dizisi de eşlik edecektir. Türkiye’de bir çocuk ve ergen psikanalizi kitaphığı oluşturmayı hedefleyen bu yayın çabamızı, çeşitli toplantı ve etkinlikler düzenleyerek de desteklemeyi planlıyoruz. Yapı Kredi Kültür Merkezi’nde 2018 sonbaharından başlayarak her ay düzenleyeceğimiz toplantılarda çocuk ve ergenlerin sorunlarını psikanaliz kuramından ve uygulamasından yola çıkarak tartışacağız.

Mesleki yaşamlarında çok uzun süredir çocuk ve ergen analizanlarla çalışan bizler, psikanalizin bir “bütün” olduğuna inanıyoruz. Evet, psikanalizin ilk uygulamaları erişkin bireylerle yapılmıştır ve psikanalitik çerçeve ve düzenek de bu yaş grubuna göre düzenlenmiştir. Ve şüphesiz çocuk ve ergenlerle çalışırken analitik çerçeve ve düzenekte bazı değişiklikler yapmak

gerekmektedir. Ancak psikanalitik kuram ve süreç analizinin yaşına göre değişmez. Sigmund Freud'dan başlayarak hemen tüm psikanalistler, insan ruhsallığını doğumdan ölüme kadar bir süreklilik içinde gelişen dinamik bir yapı olarak ele almışlardır. Bugünün sorunlarının kaynağının geçmişte yattığını öngören psikanalitik yaklaşıma göre, bir erişkinin psikanalizinde yalnızca günceli değil geçmişini yani çocukluk ve ergenlik dönemleri de zorunlu olarak ele alınır. O nedenle erişkinle yapılan psikanalitik çalışma bile bir anlamda bir çocuk ve ergen psikanalizi uygulamasıdır. Öte yandan çocuklarla, ergenlerle dahası bebeklerle yapılan psikanalitik çalışmalar, psikanalitik kuramın gelişimine çok önemli katkılar sağlamıştır.

Bugün ortaya çıkışının üzerinden yüzyıl geçtikten sonra, psikanalizin erişkin-çocuk-ergen-yaşlı bireylerle olan özgün uygulamalarının tek bir bütünü yani “psikanalizi” oluşturduğunu söyleyebiliriz.

O nedenle “tek bir psikanaliz var” diyor ve analizinin yaşı ne olursa olsun onunla çalışanın da –seansta bilinçdışını, aktarım/karşı-aktarım ilişkisini ve çerçeveyi dikkate aldıkça– “hep aynı psikanalist” olduğunu söylüyoruz.

**Tijen Demirörs, Sezai Halifeoğlu, Talat Parman,
Şeyda Postacı, Alper Şahin, Neslihan Zabcı**

Önsöz

Yayın kurulu olarak, *Psikanaliz Defterleri* kitap dizisinin üçüncü sayısında öğrenme konusunu “Öğrenme ve Bilinçdışı” adı altında ele almaya karar verdik. Bu sayıyla sadece okullara değil tüm eğitim kurumları ve diğer öğrenme çevrelerine farklı / psikanalitik bir düşünme önerisinde bulunmayı amaçlamaktayız. Erken dönem psikanalistleri arasında öğretmenler azımsanmayacak sayıda olsa da öğrenme üzerine çalıştıkları pek söylenemez. Bununla birlikte onların yazdıkları hâlâ bir ilham kaynağı oluşturur. Günümüz Türkiye’sinde eğitim bu denli çok yönlü bir tartışma konusuyken yayın kurulunu oluşturan psikanalistler olarak öğrenmeyi ele almanın eğitim alanına Psikanaliz Kuramı bağlamında katkısı olacağı kanısına vardık. Böylece yazılarını gönderme nezaketi gösteren Fransa, ABD ve Kanada’dan psikanalist ve akademisyenlerin yanı sıra İstanbul Psikanaliz Derneği (İPD) ile İstanbul Psikanaliz Eğitim, Araştırma ve Geliştirme (Psike) derneklerinden psikanalistlerin katkıları ve yayın kurulu üyelerinin yazılarıyla bu sayı oluştu. Farklı görüş, deneyim ve kuramsal yaklaşımların nasıl da birbirlerini desteklediklerini gösteren yazılar kuram ve uygulama açısından son derece zengin bir düşünme alanı sunmaktadır. Düşünme alanı demişken, psikanalizin bir öğrenme kuramı olmamasına rağmen çeşitli kuramcılarının psikanalitik düşünme modelleri vardır. Dolayısıyla bu modeller psikanalizin “düşünme” kuramının temellerini oluşturur.¹ Elinizdeki kitapta bu konunun farklı yönleriyle ele alındığını göreceksiniz.

Bu sayıya Talat Parman’ın aydınlanmacı felsefe bağlamında psikanaliz ve eğitime odaklandığı makalesi ile başlıyoruz. Yazısına “Psikanaliz bir öğrenme süreci midir?” sorusu ile başlayan Parman, öğrenmenin sadece bilişsel olmayacağını, duygusal bir boyut taşıdığını da belirtir. Psikanalizin eğitimden farklı bir öğrenme süreci olduğu önermesini ileri sürer. Fransız aydınlanmasının önemli eğitimcilerinden Jacotot’yu Freud ve Lacan bağlamında tartışıp, öğrenmenin arzu ve özgürleşme ile ilgili yanlarını ele alarak savını destekler.

İkinci yazı ise Kanadalı akademisyen ve psikanalist Deborah Britzman’ın, Melanie Klein’in ünlü Richard vakasını analist ve analizan arasındaki dostluk

¹ İPD’nin Robert Kolej ile ortak düzenlediği Okul ve Psikanaliz etkinlikleri on seneyi aşkın bir zamandır aralıksız yürütülmektedir. Psike de İELEV Eğitim Kurumları ile benzer bir çalışmayı sürdürmektedir. Bunların yanı sıra Psikanalizin eğitime basılı katkıları: *Psikanaliz Yazıları* kitap dizisinden “Okul ve Psikanaliz” sayısı ve “Yatılılık” adlı kitap ile Biddy Youell’in Türkçeye kazandırılan *Öğrenme İlişkileri* adlı kitabı.

bağlamında ele aldığı ilginç bir çalışmadır. Psikanalitik dostluğu, ötekini düşünmek için içeri alıp tutulan nesnenin kaderi olarak tanımlayan yazar, doğrudan öğrenme konusunu ele almaz. Ancak Klein'ın Richard ile yaptığı psikanaliz iki tarafın da nasıl bir iç öğrenme sürecinden geçtiğini incelikli işler. Britzman bununla da kalmaz, bu karşılıklı öğrenme sürecini inceleyerek üçüncü tarafın da öğreneceği bir döngüyü yaratır.

Danon-Boileau ise çocuğun işlevsel bozukluklarını, ruhsal işleyiş üzerindeki yansımaları bağlamında ele alır. Sadece hastalık sınıflamalarından yola çıkmanın bazen çocuğun sorunlarını anlamakta yetersiz kaldığı üzerinde duran yazı, klinisyenin vakayı incelikli çalışması ile sıra dışı olanı yakalayabileceği önermesinde bulunur. Bu bağlamda Danon-Boileau işlevsel bozuklukların çocuğun ruhsal işleyişini de bozacağını ve onu dünya karşısında çaresiz bırakacağını söyler. Öyle ki konuşma bozukluklarının çocuğun kişilik yapısını bozacağı önermesinde bulunur ve bunu örneklerle destekler. Klinik örneklerinde yer alan teknikte çocuğu özgür bırakmanın önemini, yinelemelerin çocuk için gelişimsel anlamını ve takılmaları (şaka anlamında) terapötik bir oyun aracı olarak kullanmanın önemini vurgular.

Öğrenme sorunlarında tıbbi ve bilişsel yaklaşımları karşılaştırarak makalesine başlayan Chagnon, psikanalizin insancıl yapısına dayanarak öğrenme bozukluklarını ruhsallıktan ayıran yaklaşımları eleştirir. Öğrenme bozukluğunun çocuğun duygusal dünyasının da hesaba katılarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereğinin altını çizer. İşlemsel bozuklukların gelişimsel ve karmaşık bir yapıda olduğunu belirterek bunların ruhsal kaynaklarının göz ardı edilemeyeceğini belirtir.

Filiz Torun yazısında öncelikle okul ve öğrenci ilişkisini ele alır. Öğrencinin okulda kaygısı dolayısıyla eylemde bulunduğu görülmesi gerektiğini söyleyerek görüşlerini örneklerle destekler. Böyle bir durumda öğrenciyi kapsayacak bir diğerine gereksinim duyulduğunu belirterek, öğrencinin sınır koyabilme kapasitesinin geliştirilmesini önerir. Yıkıcılık ve yaratıcılığın bu bağlamda ele alınması gerektiğini öne sürerek tembelliğin anlamını tartışmaya açar. Tembelliğin bir yaratıcılık aracı olabileceğini ve öğrenmeyi belirleyebileceğini savunur.

Okul ve öğrenci ilişkisini ele alan Torun'un ardından Yavuz Erten aile içi dinamiklerden yola çıkarak öğrenmeyi etkileyen unsurları narsistik bağlamda irdeler. Öğrenme sürecinin en önemli güdüleyicisinin merak olduğunu vurgulayan Yavuz, bunun libido ile bağlantısını kurar. Bu bağları zengin film örnekleri ile açıklarken öğrenme ve merakın özgürlük alanı yarattığının altını çizer. Öyle ki Yavuz'a göre öğrenme ve merak aynı zamanda psikanalitik çalışmanın da başarısının temellerini oluşturmaktadır.

Tuba Tokgöz, New Yorklu bir psikanalist olarak ABD'deki zengin deneyimlerini okuyucuya sunar. Yazısında Bion'un dönüştürücü kapsayıcılığın hareketle gözlem ve klinik deneyimlerinden örnekler verir. Psikanalitik çalışmanın ne denli insancıl bir yapıya sahip olduğu bu çalışmada açıklıkla gözler önüne serilir. Gözlem çalışmaları ve klinik deneyimler, analistin bilinç ve bilinçdışı algılamalarının hasta üzerine ne denli geniş ve derin bir öğrenme alanı yarattığını göstermesi açısından son derece etkileyicidir. Terapi ve gözlem süreçlerinin analistin içsel öğrenme işlemleri açısından zenginliği bu makalede ortaya konmaktadır.

Neslihan Zabcı, öğrenmeyi engelleyen sorunların bilişsel olduğu kadar ruhsal boyutunun da ele alınarak bütüncül bir yaklaşımla çalışılması gerektiğinin üzerinde durur. Öğrenmenin önündeki engellerin etkinlik ve edilgenlik arasında hareket edebilen ruhsallığın simgeleştirebilme kapasitesindeki gelişmişlikle aşılabileceğinin altını çizer. Bu bağlamda aşırılıklarla baş etmeyi, büyümeyi, saldırganlığı ve sırları teker teker ele alarak öğrenme sorunlarını irdeler.

Bir sonraki makale ise benim; burada psikanalizin bir öğrenme kuramı olmadığını ancak düşünme kuramı yaratabilecek sağlam ve zengin düşünme modellerine alan açtığını savunuyorum. Bu çalışmada düşünmenin metapsikolojik bir kavram olduğunu, eğitim ortamlarında Bion ve Anzieu'ye dayandırarak öğrencinin öğrenme süreçlerini anlamlandırmada kullanılabileceği görüşünü ortaya koymaktayım. Bu bağlamda öğretmenin öğrencinin bilinçdışı iletilerinin karşı aktarım olarak adlandırılmayacağını, bunun yerine kavram olarak "aktarımsal yanıt" denebileceğini önermekteyim.

Aziz Güzel öğrencilerden kesintisiz dikkat bekleyen eğitim söylemini ele alır. Bu söylemi teknoloji kullanımı bağlamında eleştirirken öğrenci üzerine oluşturulan toplumsal "kesintisiz dikkat" düşlemi üzerinde durur. Bu bağlamda hem dikkatin dağılmamasını talep eden hem de teknolojinin dikkat süresini en aza indiren yapısını inceler. Öyle ki öğrenmeyi söz konusu öğelerle psikanalitik öznellik süreci ile ele alır ve beden bu sürecin dışında bırakılmaması gerektiğini vurgular.

Son olarak Bernard Golse yazısında neredeyse bu sayının bir özetini yapacak bir yaklaşım sergiler; Meltzer, Török, Aulagnier gibi kuramcılardan yararlanarak düşünmeyi bir yandan etkileşimsel (kişinin kendi ruhsallığı içinde olduğu kadar diğerleri ile ilişkisi bağlamında) diğer yandan da gelişimsel bir şekilde ele alır. Öğrenmeyi, metapsikolojik anlamda düşünme ve süreçleri ile bağdaştırırken bilişsel süreçlerin göz ardı edilemeyeceğini önemle vurgular.